FIATAL MŰSZAKIAK TUDOMÁNYOS ÜLÉSSZAKA XVIII.

Kolozsvár, 2013. március 21–22.

A VÁROSI SZEGREGÁCIÓ CSÖKKENTÉSÉNEK ÉPÍTÉSZETI LEHETŐSÉGEI

DÁNYI Tibor Zoltán

Abstract

Segregation still exists at the beginning of the 21st century in Hungarian cities. However the convergence of marginalized groups is essential if we want to live in a healthy, peaceful society. Pécs has a number of well-defined areas, where low income families live, in low comfort homes. Such segregation is present in Györgytelep, the former mining colony. This paper discusses an ongoing project, aiming to architecturally renew the area. The students of Pollack Mihály Faculty of Engineering and Information Technology of the University of Pécs will design the renovation of homes, and the redevelopment of the environment. With the work of local residents, voluntary participation of students, we will strive to eliminate segregation. The present article reports on the current status of this project.

Key words:

segregation, elimination of exclusion, voluntary work, sustainable architecture

Összefoglalás

Pécsnek több olyan, jól körülhatárolható területe van, ahol koncentráltan élnek nehéz sorsú, kevés jövedelemmel rendelkező családok, alacsony komfortú lakásokban. Ilyen szegregációs terület Györgytelep is, a hajdani bányásztelep. Több pécsi szervezet, egyesület, intézmény összefogásának eredményeképp van kibontakozóban egy olyan program, melynek keretén belül a telep építészeti is megújul. A Pécsi Tudományegyetem Pollack Mihály Műszaki és Informatikai Kara diákjainak tervei alapján, a helyi lakosok munkájával, egyetemi hallgatók önkéntes közreműködésével teszünk kísérletet a terület szegregációjának felszámolására. A cikkben ennek a projektnek jelenlegi állapotáról számolok be. A program időszerezését támasztja alá, hogy a kirekesztettség a XXI. század elejének társadalmában is jelen van. A periférián élők megsegítése, felzárkóztatása elengedhetetlen, ha egészséges, békés társadalomban szeretnénk élni.

Kulcsszavak:

kirekesztettség felszámolása, önkéntes munka, fenntartható építészet

Bevezetés

A kirekesztettség a társadalom igen széles rétegeit érintő probléma a világon sokfelé, így Magyarországon is. A szegénységgel foglalkozó szakirodalom szerint a szó igazi értelmében vett szegénység, azaz az anyagi javakhoz való hozzáférhetőség teljes vagy csaknem teljes hiánya, az ezzel összefüggő tudatlanság, esélytelenség nem a mi térségünkre jellemző, hanem a fejlődő országokra. E szerint a fejlett társadalmakban nem szegények, hanem többoldalúan hátrányos csoportok élnek, melyek viszonyaira az objektív-relatív depriváció jellemző. Ez a megfosztottság azokat az embereket sújtja, akik nem rendelkeznek anyagi erővel ahhoz, hogy a társadalom átlagának megfelelően táplálkozzanak, öltözködjének, lakjanak, hogy a „társadalmilag szokásos életstílust” kövessék [1].

Természetesen nem élhet mindenki azonos minőségű körülmények között, és mindig voltak olyanok, akik nem tudták önerőből megoldani lakhatásukat. És olyanok is akadtak, akik igyekeztek segíteni a rászorulóknak. Korábban elsősorban a filantróp érzületű gyárosok, üzletemberek keresték a megoldást az esetek lakhatásának megoldására, majd az egyes államok ismerték fel a segítségnyújtás szükségességét. Az előbbire jó példa az augsburgi Fuggerei, ahol Európában talán először jelenik meg a szociális motívum a lakásépítésben [2]. A rászorulókat megsegítésére létrehozott alapítvány kéziratában ez áll:

Jakob Fugger akarata és szándéka szerint... a tartós boldogság elősegítésére alapítványt tesz, hogy Augsburg némely szegény sorsú lakosa és polgára... kézművesek, napszámosok, és mások, ne kényszerüljenek nyilvános alamizsnakéregetésre... ezért hát vétessék le vállukról a házbérfizetés terhének egy része, és nyugalomra, kényelmes otthonra leljenek.

1516-ot írtak, mikor az augsburgi hajléktalanok megsegítésére megszületett a fenti elhatározás. Az ipari forradalom később megsokszorozta a városok népsűrűségét. Manchester népessége például 1801-ben 75 000 fő volt, 1901-re nyolcszorosára növe, már 600 000 lakója volt [3]. Szociális lakások tehát már évszázadokkal ezelőtt is épültek, a városiasodással és az iparosítással összefüggő elterjedésük azonban a XIX. századra datálódik, lakásszektoron belüli meghatározó tényezővé válásuk pedig a II. világháború utáni évtizedekre esik [4].

Györgytelep, egy pécsi szegregációs terület

A volt szocialista országok lakáspolitikájának sajátossága a nyugat-európainál egysíkúbb összetétele, a lakások kisebb mérete, és gyengébb minősége. A tulajdoni viszonyokban a rendszerváltozást követően drámai átalakulás történt. 2012-re Magyarországon az önkormányzati tulajdonú lakások aránya az 1990-es 22,7%-ról 3%-ra csökkent. Érdekes összehasonlítani ezt az Európai Unió átlagával, amely 10,7%, és ebben az átlagban benne van például Görögország is, ahol nincs önkormányzati tulajdonú szociális lakás. [5]

A rendszerváltozást követő lakásprivatizáció során tehát az eladható lakások túlnyomó többsége kikerült az önkormányzatok tulajdonából. Maradtak viszont a felújításra szoruló, alacsony piaci értéket képviselő, gyakran komfort nélküli lakások. Ebbe a kategóriába tartoznak azok is, melyek Pécs keleti városrészében, annak egy szűkebb körzetében, Györgytelepen találhatóak. A XIX. század végétől kezdtek építeni a közeli szénbányák dolgozói számára a telepet. Jellemző módon a szegregáció már a telep létesítése idején megjelent a területen [6]. A kolónián belüli különbségek időközben elmosódtak, bár bizonyos hierarchia még ma is megfigyelhető. Városi szinten ma Györgytelep – hasonlóan a többi pécsi bányászkolóniához – kirekesztettség szempontjából a legveszélyeztetettebb területek közé tartozik. A telepen alacsony jövedelemmel rendelkező, vagy segélyekből élő családok élnek alacsony komfortfokozatú, vagy komfort nélküli, túlnyomó többségében önkormányzati tulajdonú lakásokban.

A periférián élők megsegítésére már sokféle elképzelés született. Györgytelep láttán jónéhány városfejlesztő szakembernek az az első gondolata, hogy le kell rombolni, fel kell számolni. Csakhogy a városnak reménye sincs arra, hogy az itt élőknek máshol megfelelő lakást biztosítson. A rövidtávú hivatalos elképzelések között nem is szerepel a felszámolás terve. Kibontakozóban van viszont egy néhány évre szóló program, melynek kapcsán elengedhetetlen a Magyar Máltai Szeretetszolgálat tevékenységének méltatása. Munkatársaik minden munkanap kimennek a telepen létesített irodájukba, szinte együtt élnek a helyiekkel. A máltaiak kidolgoztak egy komplex programot (JELENLÉT) mely megpróbálja körbeölelni a szociális segítő szakma minden területét, mint amilyen a szociális ellátás, képzés, tantárgyi segítségnyújtás, napi életvitel, egészségügy, kultúra. Megpróbálják felrázni a közösségi életet, és megpróbálják felkészíteni a családokat arra, hogy visszakerülhessenek a társadalomban őket megillető méltó helyre. Aktív résztvevő megfigyelőként dolgoznak, együtt csúszkálnak eső után a sárban, megélik a családok mindennapjait, aminek eredménye, hogy elnyerték az itt élők bizalmát.

2012-ben 150 000 000 Ft-os Európai Unió támogatást nyert el a telep komplex fejlesztésére egy konzorcium, melynek tagjai Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata mellett a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Egyesület, a Khetanipe Egyesület, a Baranya Megyei Kormányhivatal Munkaügyi Központja és a Türr István Képző Központ. A program keretében a helyiek munkaügyi képzésen vehetnek részt. Erdőgazdasági szakemberek mellett képeznek majd festő és kőműves szakmunkásokat is. A tervek szerint a gyakorlati oktatás a telepen zajlik majd, az oktatottak saját lakókörnyezetében. A programhoz kapcsolódóan szervezünk egy hallgatói ötletpályázatot is a Pécsi Tudományegyetem Pollack Mihály Műszaki és Informatikai Karának hallgatói számára.

Terveket várunk a telep környezetének rendezésére, a lakások korszerűsítésre, közösségi funkciók elhelyezésére. Az egy főre jutó lakóterület átlaga Magyarországon 33 m^2 [7], Györgytelepen ezzel szemben a 10 m^2 -t sem éri el, ezért magától értetődő elvárás, hogy a kis alapterületű lakásokat ne csak a falakon belül korszerűsítsük, hanem a szomszédos lakások összenyitásával a nagyobb családok számára ideálisabb körülményeket teremtsünk. Rendkívül fontos tervezési szempont, hogy a megtervezett átalakítások a helyiek részvételével kivitelezhetőek legyenek. Talán még ennél is fontosabb, amit gyakran figyelmen kívül hagynak, mikor komfortosabb körülmények közé költöztetik a leszakadó családokat, hogy amit létrehozunk, az az ott élők számára megfizethető maradjon. Nem érdemes például gázt bevezetni oda, ahol remény sincs arra, hogy az elfogyasztott gáz árát meg tudják fizetni a használók.

Egyetemünk élete szempontjából is rendkívüli terepnek számít a györgytelepi munka. Hallgatóinknak lehetőséget biztosítunk rá, sőt bátorítjuk őket arra, hogy önkéntes munkájukkal vegyenek részt terveik kivitelezésében. Az önkéntes tevékenység a társadalmi beilleszkedés egyik fontos eszköze. Hozzájárul egy összetartó társadalom kialakulásához, a bizalom és szolidaritás kialakításával. Az önkéntes tevékenység lehetőség arra, hogy bármilyen vallású, nemzetiségű, társadalmi-gazdasági háttérű és korú ember hozzájárulhasson a sikerhez.

Összefoglaló

A szegregáció visszaszorítására törekedni rendkívüli türelmet és kitartást igénylő folyamat. Kulcsfontosságú, hogy minden azok bevonásával történjék, akik elszenvedik a kirekesztettséget. Nem lehet sorsok felett döntést hozni egy városházi íróasztal mögött. A Györgytelepen tervezett beavatkozások újdonsága, hogy az építkezések a helyiek bevonásával történnek. Célunk a lakások komfortfokozatának emelése, de csak olyan mértékig szeretnénk beavatkozni az épített környezetbe, aminek következtében nem jön létre a használók számára fenntarthatatlan környezet. Ez azt kívánja a tervezőktől, hogy ne a technika vívmányainak bevetésével tegyék a lakásokat fenntarthatóan kényelmessé, hanem olyan építészeti eszközök keresésével, melyek kiaknázzák a természet adta lehetőségeket; ha kell, használják a nap melegét, ha kell, elrejtik a házat, hasznosítják a csapadékvizet, és a rendelkezésre álló minimális területen ötletes megoldásokkal teremtenek a család minden tagja számára kényelmes életteret. Abban bízunk, hogy a Györgytelepen szerzett tapasztalatok később a város többi leaszakadó részén, esetleg az ország más településein is mintaként szolgálhatnak a szegregációs területek felszámolásában.

Irodalomjegyzék

- [1] Tóth J.: *Általános és politikai szociológia*. Államigazgatási Főiskola, Budapest, 1991 104. o.
- [2] Ogger, G.: *A Fuggerek*. Európa, Budapest, 1999. 215. o.
- [3] Frampton, K. : *A modern építészet kritikai története*. TERC, Budapest, 2009 27. o.
- [4] Hegedüs J., Lux, M., Teller N.: *Social Housing in Transition Countries*. Taylor & Francis, New York, 2013. 3. o.
- [5] Oxley, M.: *Financing Affordable Social Housing in Europe*. UN-HABITAT, Nairobi, 2009. 10. o.
- [6] Körner Zs.: *Az európai és magyar telepszerű lakásépítés története 1945-től napjainkig*. TERC, Budapest, 2006. 125. o.
- [7] www.ksh.hu/thm/tablak.html

Dányi Tibor Zoltán PhD hallgató

Pécsi Tudományegyetem, Pollack Mihály Műszaki és Informatikai Kar, Breuer Marcell Doktori Iskola
7624 Magyarország, Pécs Rókus utca 2.

Telefon: +3630 9015202

E-mail: danyitiborzoltan@gmail.com